

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата економічних наук, доцента
Москалюк Ганни Олександрівни
на дисертаційну роботу **Лиски Павла Олександровича**
на тему: **«Розвиток обліково-аналітичного забезпечення управління
корпоративною соціальною відповідальністю»,**
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»

1. Актуальність теми дисертаційної роботи. Посилення вимог до прозорості корпоративної діяльності, поширення принципів сталого розвитку та інтеграції ESG-підходів у практику управління змінює роль корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). Вона перестає розглядатися виключно як інструмент формування позитивної репутації підприємства, а натомість дедалі більше набуває ознак повноцінної складової стратегічного управління, що впливає на конкурентоспроможність у довгостроковому періоді, інвестиційну привабливість і якість взаємодії із зацікавленими сторонами. Водночас ефективна інтеграція принципів корпоративної соціальної відповідальності у систему управління підприємством потребує належного обліково-аналітичного забезпечення, здатного формувати достовірну, релевантну та своєчасну інформацію як для внутрішніх управлінських потреб, так і для зовнішніх стейкхолдерів.

За таких умов традиційні підходи до організації бухгалтерського обліку та економічного аналізу вже не повною мірою відповідають сучасним інформаційним потребам управління корпоративною соціальною відповідальністю, оскільки вони здебільшого орієнтовані на відображення фінансових результатів діяльності і не забезпечують належного інформаційного відображення соціальних, екологічних і управлінських аспектів функціонування підприємства. Саме тому одним із актуальних наукових завдань є розвиток інтегрованої системи обліково-аналітичного забезпечення, здатної поєднати облікові, аналітичні, контрольні процедури та процедури формування звітності в єдиному інформаційному контурі підтримки управлінських рішень у сфері корпоративної соціальної відповідальності.

З огляду на викладене вважаю, що обрана тема дисертаційної роботи Лиски П. О. є своєчасною, науково обґрунтованою та має вагоме теоретичне і практичне значення. Її актуальність визначається необхідністю розвитку методичних засад обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю та розкриття інформації про сталий розвиток й нефінансові аспекти діяльності підприємств.

2. Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах наукової тематики кафедри обліку і бізнес-консалтингу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця та узгоджується з пріоритетними напрямками розвитку наукових досліджень у сфері бухгалтерського обліку, аналітичного забезпечення управління та корпоративної соціальної відповідальності. Важливо, що тематика дисертації логічно продовжує виконання колективних наукових досліджень кафедри. Окремі результати дисертаційної роботи були використані при виконанні госпдоговірної науково-дослідної роботи за темою «Організація обліку соціально-відповідальної діяльності в стратегічному управлінні стійким розвитком господарського товариства» (номер державної реєстрації 0124U003626), в рамках якої здобувач виконав підрозділ 1.1 «Інституціональні передумови залучення інформації щодо соціально-відповідальних практик ведення бізнесу до контурів стратегічного управління господарським товариством» та розділ 2 «Організація облікового забезпечення стратегічного управління розвитком господарського товариства».

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз змісту дисертаційної роботи, її структури, методології дослідження та отриманих результатів дає підстави оцінити сформульовані автором наукові положення, висновки і практичні рекомендації як належно обґрунтовані. Їх аргументація є послідовною, а виклад матеріалу – логічним і цілісним, що забезпечує переконливість авторської позиції. Структура дисертації відзначається внутрішньою послідовністю: кожний розділ спирається на результати попереднього та розвиває їх відповідно до поставленої мети й завдань дослідження – від уточнення теоретичних положень до розроблення методичних рекомендацій і їх практичного застосування.

Мета та поставлені завдання є узгодженими та взаємопов'язаними, що забезпечило комплексне розкриття проблематики формування обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною

відповідальністю. Висновки є логічним узагальненням проведеного дослідження, відповідають меті та поставленим завданням, характеризуються належним рівнем наукової обґрунтованості.

Інформаційна база дисертаційного дослідження є достатньою для досягнення поставленої мети та вирішення визначених завдань. Вона охоплює широкий спектр вітчизняних і зарубіжних наукових праць, нормативно-правових актів, міжнародних стандартів, рекомендацій у сфері корпоративної соціальної відповідальності, бухгалтерського обліку та нефінансової звітності (248 найменувань, с. 227-252). Важливо, що наведені джерела використано не лише як інформаційну основу дослідження, а й для критичного осмислення існуючих наукових підходів та обґрунтування власних авторських положень.

Достовірність та обґрунтованість наукових результатів дисертації Лиски П. О. підтверджується застосуванням широкого кола загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, серед яких методи логічного узагальнення, аналізу та синтезу, морфологічного аналізу, порівняння, класифікації, економіко-статистичного аналізу, графічного моделювання, інтегрального оцінювання, експертного оцінювання, анкетування. Комплексне застосування цих методів забезпечило досягнення мети дисертаційної роботи, вирішення поставлених задач, а також свідчить про належний рівень наукової аргументованості та узгодженість висновків. Обраний методичний інструментарій є адекватним поставленим завданням дослідження, що в комплексі забезпечило належний рівень достовірності отриманих результатів та мінімізувало ризик однобічної інтерпретації досліджуваних явищ.

Окремо позитивно слід відзначити комплексний характер дослідження. Автор послідовно переходить від уточнення теоретичних засад корпоративної соціальної відповідальності до розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління КСВ, зокрема процедур обліку, підходів аналізу та оцінки ефективності КСВ, формування системи КРІ, інтегрального індексу КСВ, рекомендацій щодо документального забезпечення процесу прийняття управлінських рішень.

Узагальнюючи викладене, можна констатувати, що наукові положення, висновки та практичні рекомендації, сформульовані у дисертації Лиски П. О., є належно обґрунтованими, взаємоузгодженими та підтверджуються логікою проведеного дослідження, використанням методичним інструментарієм і результатами їх практичної апробації.

4. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз положень, винесених здобувачем на захист, дає підстави оцінити отримані результати як такі, що містять наукову новизну та спрямовані на розвиток теоретичних і методичних засад формування обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю. Науковий внесок дисертаційного дослідження полягає не лише в удосконаленні окремих методичних підходів, а й у поглибленні теоретичних положень щодо інформаційної підтримки управлінських рішень у сфері КСВ.

Удосконалено організаційно-методичний підхід до формування системи управлінського обліку корпоративної соціальної відповідальності. Наукова цінність цього результату полягає у запропонованій моделі управлінського обліку витрат і результатів корпоративної соціальної відповідальності, яка передбачає формування облікових номенклатур за елементами КСВ та визначення процедур їх відображення в системі обліку (с. 161-179). На відміну від існуючих підходів, пропозиція автора передбачає інтеграцію аспектів соціально відповідальної діяльності до системи управлінського обліку через ідентифікацію елементів корпоративної соціальної відповідальності як об'єктів обліку на основі визначених критеріїв їх розмежування (с. 172-176) та структуризацію відповідних витрат і результатів (с. 162-169), у тому числі із використанням аналітичних рахунків (с. 162, 171). Реалізація запропонованих положень розширює інформаційні можливості управлінського обліку щодо відображення витрат і результатів соціально відповідальної діяльності підприємства та створює додаткові передумови для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері КСВ.

Важливим результатом дисертаційного дослідження є **удосконалення методичного підходу до аналітичного моніторингу корпоративної соціальної відповідальності на основі стейкхолдерсько-орієнтованого підходу.** Сутність цього наукового результату полягає у поєднанні процедур комплексного оцінювання із використанням інтегральної оцінки та інструментів контролю розвитку корпоративної соціальної відповідальності (с. 179-207). Відмінністю представленого підходу є формування системи часткових оціночних показників (с. 134-140) з урахуванням пріоритетів та потреб зацікавлених сторін, та їх адаптація до особливостей функціонування підприємств. Крім того, використання запропонованих процедур контролінгу та оцінювання КРІ сприяє своєчасному виявленню відхилень, оцінюванню результативності реалізованих

заходів та формуванню інформаційного підґрунтя для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Значущість запропонованого автором підходу полягає у поєднанні фінансових і нефінансових показників у процесі оцінювання корпоративної соціальної відповідальності та врахуванні інтересів стейкхолдерів під час формування інформації для управлінських потреб.

Додатковою перевагою запропонованого підходу є його відповідність сучасним тенденціям розвитку систем оцінювання діяльності підприємств, що передбачають врахування не лише фінансових результатів, а й нефінансових аспектів, пов'язаних із корпоративною соціальною відповідальністю та інтересами стейкхолдерів. Саме це, на нашу думку, визначає його актуальність і практичну перспективність для сучасної системи корпоративного управління.

Дістали подальшого розвитку теоретико-концептуальні засади корпоративної соціальної відповідальності як об'єкта управління та обліку, що є суттєвим науковим результатом. У роботі запропоновано структурну модель корпоративної соціальної відповідальності із виокремленням управлінської та інноваційної складових, а також уточненням взаємозв'язків між її елементами (с. 48-59), а також удосконалено понятійно-категоріальний апарат досліджуваної проблематики. Розвиваючи існуючі наукові підходи, автор розглядає корпоративну соціальну відповідальність не лише як інструмент реалізації соціальних та екологічних ініціатив, а як складову стратегічного розвитку підприємства, що може формувати додаткові конкурентні переваги (с. 27-47). Важливим результатом також є уточнення змісту елементів КСВ, які в межах запропонованого автором підходу розглядаються як об'єкти бухгалтерського обліку (с. 60-83). Зокрема, обґрунтовано виокремлення таких об'єктів обліку, як корпоративні соціально відповідальні витрати, соціально відповідальні інвестиції, соціально відповідальні активи та соціально відповідальні зобов'язання. Запропоноване уточнення понятійно-категоріального апарату створює теоретичне підґрунтя для розвитку бухгалтерського обліку корпоративної соціальної відповідальності, формування її об'єктної інформаційної бази та більш повного врахування соціально відповідальних аспектів у системі управління підприємством.

Дістала подальшого розвитку структуризація обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю підприємства. Важливість цього результату полягає у формуванні системи обліково-аналітичного забезпечення, яка інтегрує підсистеми бухгалтерського обліку, аналітичного моніторингу та звітності в єдиний інформаційний простір

підтримки управлінських рішень (с. 83-100). Запропонований підхід формує логічний взаємозв'язок між процесами формування облікової інформації, її аналітичної обробки, оцінювання результативності заходів корпоративної соціальної відповідальності та використання отриманих даних у процесі прийняття управлінських рішень. Відмінністю авторської розробки є інтеграція фінансового й управлінського обліку, аналітичних і контрольних процедур, а також підсистеми нефінансової звітності, що забезпечує узгодженість інформаційних потоків та формування комплексного інформаційного забезпечення управління соціально відповідальною діяльністю підприємства.

Окремого відзначення заслуговують результати дослідження щодо **розвитку системи документального забезпечення корпоративної соціальної відповідальності підприємства**. Запропонована система документального забезпечення забезпечує логічний взаємозв'язок між первинними документами, аналітичними регістрами та нефінансовою звітністю, що сприяє підвищенню якості інформаційної підтримки управлінських рішень у сфері КСВ (с. 207-220). Практична значущість запропонованого підходу полягає у підвищенні повноти інформаційного забезпечення соціально відповідальної діяльності підприємства, покращенні можливостей розкриття інформації про внесок бізнесу у досягнення Цілей сталого розвитку та врахуванні інформаційних потреб різних груп стейкхолдерів.

Таким чином, наведені в дисертації результати відповідають заявленим автором ознакам наукової новизни, є достатньо аргументованими, відповідають меті й завданням роботи та мають як теоретичну, так і прикладну цінність. Вони свідчать про самостійний характер проведеного дослідження, здатність здобувача генерувати нові наукові ідеї та розв'язувати актуальні наукові завдання у сфері обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю.

5. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів.

Теоретична цінність дисертаційного дослідження полягає насамперед у поглибленні наукових уявлень про обліково-аналітичне забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю як цілісну інформаційну систему, що інтегрує облікові, аналітичні, контрольні та звітні процедури. Запропоновані автором концептуальні положення розширюють сучасні підходи до трактування КСВ як об'єкта бухгалтерського обліку та управління, що має значення для подальшого розвитку наукових досліджень у цій сфері.

Практична значущість отриманих результатів визначається тим, що запропоновані методичні підходи можуть бути використані підприємствами при організації управлінського обліку, проведенні аналітичного моніторингу корпоративної соціальної відповідальності, формуванні нефінансової звітності та інформаційному забезпеченні прийняття управлінських рішень. Важливою перевагою отриманих результатів є забезпечення взаємозв'язку між теоретичними положеннями та механізмами їх практичної реалізації. Практичний інтерес становлять запропоновані підходи до формування системи управлінського обліку корпоративної соціальної відповідальності, структуризації обліково-аналітичного забезпечення, побудови системи документального забезпечення, а також методичний підхід до аналітичного моніторингу корпоративної соціальної відповідальності, який базується на інтегральному оцінюванні та врахуванні інформаційних потреб основних груп стейкхолдерів.

Важливо, що більшість запропонованих рекомендацій не мають суто декларативного характеру, а супроводжуються конкретними методичними рішеннями щодо їх впровадження. Все це підвищує можливість практичного використання результатів дослідження в діяльності суб'єктів господарювання, які впроваджують принципи корпоративної соціальної відповідальності та готують нефінансову звітність.

Практична цінність наукових результатів Лиски П. О. підтверджується їх впровадженням у практичну діяльність підприємств. На ТОВ «ЕКОНОМ-СХІД» (довідка №33 від 14.07.2025 р.) використано підходи до формування робочого плану рахунків та графіку документообігу щодо корпоративної соціальної відповідальності; ТОВ «ЕКОНОМ-РЕНТ-ЦЕНТР» (довідка №22 від 15.09.2025 р.) апробувало форми звітності для управління корпоративною соціальною відповідальністю; в діяльності ТОВ «ВЕСТКЛАС» (довідка №17 від 20.08.2025 р.) використано модель обліку операцій щодо розвитку соціально відповідальної діяльності, в тому числі апробовано запропонований план рахунків; ТОВ «ЕКОНОМ РЕНТ» (довідка №11 від 25.09.2025 р.) впровадило методичні підходи до аналізу та оцінки результатів розвитку корпоративної соціальної відповідальності; ТОВ «Атлантмаркет» (довідка №8/26 від 29.12.2025 р.) використовує рекомендації щодо оцінки КРІ та визначення інтегральної оцінки КСВ.

Крім того, результати дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Харківського національного економічного університету

імені Семена Кузнеця (довідка № 25/81-02-728 від 26.12.2025 р.) під час викладання дисциплін «Організація бухгалтерського обліку і контролю в управлінні підприємством» та «Обліково-фінансова аналітика».

6. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Основні наукові результати дослідження були опубліковані у 16 наукових працях (із них – 13 одноосібних), з яких: 8 статей у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 8 публікацій у матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій за темою дисертації становить 8,82 друк. арк., з яких особисто здобувачеві належить 7,44 друк. арк. У спільних публікаціях здобувач має визначений і достатній особистий внесок, що відображено у списку наукових праць, поданому в дисертації.

Важливо, що опубліковані праці не дублюють одна одну, а відображають послідовний розвиток наукової концепції дисертаційного дослідження – від опрацювання теоретичних положень до обґрунтування прикладних рекомендацій. Така структура публікацій, на нашу думку, свідчить про системний характер проведеного автором дослідження.

Кількість, обсяг та якість опублікованих праць відповідають вимогам, встановленим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44. Зазначеним вимогам відповідає 8 наукових публікацій, тому апробація результатів дисертаційної роботи Лиски П. О. є достатньою.

7. Академічна доброчесність. Аналіз дисертаційної роботи Лиски П. О. дає підстави стверджувати про дотримання здобувачем принципів академічної доброчесності. У ході перевірки не встановлено фактів академічного плагіату, фальсифікації та фабрикації наукових результатів. Дисертаційне дослідження виконано самостійно здобувачем з коректним використанням джерел інформації.

8. Відповідність дисертації встановленим вимогам. Структура дисертації Лиски П. О. є традиційною, містить анотацію із списком публікацій автора, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. В додатках представлено копії довідок про впровадження результатів дослідження. Обсяг основного тексту дисертації становить 8,08 авт. арк, що відповідає встановленим вимогам. Виклад матеріалу дослідження здійснено у науковому стилі, з дотриманням логічної послідовності виконання поставлених завдань для

досягнення мети, послідовним розкриттям теоретичних, методичних і прикладних аспектів проблематики розвитку обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами).

9. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Перш за все слід відзначити, що дисертація справляє цілісне враження, а її результати є достатньо аргументованими. Разом з тим окремі положення роботи мають дискусійний характер і можуть стати предметом подальшого наукового обговорення.

1. Автором запропоновано методичний підхід до аналітичного моніторингу корпоративної соціальної відповідальності на основі стейкхолдерсько-орієнтованого підходу та інтегрального оцінювання. Водночас у роботі доцільно було б більш детально розкрити методичні аспекти визначення вагових коефіцієнтів окремих груп показників та обґрунтувати можливість їх адаптації залежно від галузевої специфіки підприємств. Деталізація цього аспекту дозволила б посилити методичну обґрунтованість запропонованого підходу та розширити можливості його адаптації до різних умов функціонування підприємств.

2. У дисертації запропоновано стейкхолдерсько-орієнтований підхід до аналізу, оцінювання та звітування про корпоративну соціальну відповідальність. Водночас залишилося недостатньо розкритим питання щодо можливих змін інформаційних пріоритетів окремих груп стейкхолдерів залежно від стадії життєвого циклу підприємства, змін зовнішнього середовища тощо. Розкриття цього аспекту та представлення механізму визначення та врахування змін інформаційних запитів могло б посилити практичну значущість запропонованої методики.

3. Позитивно оцінюючи запропоновану автором систему документального забезпечення операцій щодо реалізації корпоративної соціальної відповідальності, варто зазначити, що питання універсальності запропонованої системи документального забезпечення потребує додаткового розкриття. У роботі система представлена як комплексне рішення, однак недостатньо уваги приділено особливостям її адаптації до підприємств різних масштабів діяльності. Більш детальне представлення підходів адаптації запропонованої системи до специфіки малих, середніх і великих підприємств дозволило б посилити

практичну значущість дисертаційного дослідження та сприяло б ширшому впровадженню його результатів.

4. Підхід до розробки робочого плану рахунків щодо обліку об'єктів корпоративної соціальної відповідальності розкритий переважно через окремі приклади кодування рахунків та опис концептуальних засад його формування (рис. 3.3, табл. 3.2, с. 168-171). Однак, це обмежує можливості повного розкриття структури запропонованої моделі. Представлення повного робочого плану рахунків із деталізацією синтетичних, аналітичних та позабалансових рахунків дозволило б більш повно продемонструвати авторський підхід, посилило б методичну завершеність дослідження та сприяло подальшому практичному використанню на підприємствах.

5. У роботі запропоновано загальний підхід до оцінювання впливу корпоративної соціальної відповідальності на фінансові результати діяльності підприємства на основі кореляційно-регресійних моделей як елементу системи аналітичного моніторингу (розділ 3.2). Перспективним напрямом розвитку цього результату є проведення практичної апробації запропонованого підходу на основі даних конкретних підприємств, що дозволило б емпірично оцінити вплив окремих складових КСВ на фінансові результати діяльності.

Водночас зазначені дискусійні положення не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, не заперечують її наукової новизни та практичної значущості. Наведені зауваження мають характер пропозицій щодо подальшого розвитку отриманих результатів і можуть бути використані як основа для поглиблення досліджень у сфері обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю.

10. Загальний висновок.

Дисертація Лиски Павла Олександровича «Розвиток обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю», подана на здобуття ступеня доктора філософії за галуззю знань «Управління та адміністрування», спеціальністю «Облік і оподаткування» є самостійним завершеним дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати щодо розвитку обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю. За змістом, теоретичним обґрунтуванням та практичною спрямованістю дисертаційна робота відповідає актуальним потребам розвитку обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю. Мета дослідження досягнута завдяки виконанню поставлених завдань, а

сформульовані наукові результати та висновки є достатньо обґрунтованими і достовірними. Дисертація виконана з дотриманням принципів академічної доброчесності. Оформлення, структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Основні результати дослідження пройшли апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях та знайшли відображення у наукових публікаціях здобувача у кількості та обсязі, що відповідають встановленим вимогам. В наукових роботах, виконаних у співавторстві, визначено особистий внесок автора, який і включено до дисертаційної роботи. Висловлені зауваження та дискусійні положення мають рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки отриманих результатів. Практична значимість наукових результатів дисертації підтверджена впровадженням у роботу підприємств та закладу вищої освіти.

Таким чином, дисертація Лиски П. О. на тему «Розвиток обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю» за своїм змістом відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44.

Враховуючи зазначене, вважаю, що Лиска Павло Олександрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань «Управління та адміністрування» за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування».

Офіційний опонент:

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту організацій
Одеського національного
економічного університету

Ганна МОСКАЛЮК

Підпис засвідчено:

